DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2024.47.11
УДК: 37.012:478

В.М. Шевченко
shevchenko_volodumur@ukr.net
htpps://orsid.org/0000-0003-0119-3206
Л.П. Мостовий
mwitar7@gmail.com
https://orcid.org/0009-0007-6379-0133

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУРДОПЕДАГОГА В РОБОТІ З ДІТЬМИ З КОХЛЕАРНИМИ ІМПЛАНТАТАМИ

У статті мова йде про актуальність формування педагогічної компетентності сурдопедагога, яка зумовлена зростанням кількості дітей, які отримують такі засоби слухопротезування як кохлеарні імплантати. Ця технологія забезпечує можливість розвитку слухового сприймання та мовлення, що вимагає нових підходів у їх навчанні та вихованні. Авторами розкрито важливість сучасних тенденцій щодо реабілітації, навчання і розвитку дітей з кохлеарними імплантами та використання систем кохлеарної імплантації.

У статті зазначено, що кохлеарна імплантація є високоефективним методом реабілітації глухих та осіб зі значними втратами слуху. Ефективність кохлеарної імплантації залежить від організації післяопераційної слухомовленнєвої реабілітації. Професійна компетентність фахівців, які працюють з дітьми, які слухопротезовані кохлеарними імплантами, є критично важливою для забезпечення якісної реабілітації, розвитку мовлення та соціалізації. Кохлеарні імплантати є важливим засобом для дітей з порушеннями слуху, що дозволяє їм отримати доступ до світу звуків. Основна робота лягає на плечі фахівців за місцем проживання дитини, які продовжують реабілітацію відповідно до рекомендацій центру імплантування та реабілітації. У статті підкреслюється, що діти з кохлеарними імплантами можуть зустрітися з певними труднощами в адаптації після їх встановлення. Важливо, щоб оточення дитини, зокрема сім'я, вихователі та друзі підтримували її в цей період. Діти можуть зазнавати стресу через нові звуки, які вони раніше не чули. Важливо звертатися до фахівців, які зможуть допомогти впоратися з емоційними труднощами.

Автори зазначають, що найважливішу роль в успішній реабілітації дітей з кохлеарними імплантами відіграють їхні батьки та близькі. Їх робота щодо розвитку слуху та мовлення дітей, психологічна і соціальна підтримка є одним з істотних компонентів успішної післяопераційної реабілітації. Саме тому, підготовка професійного фахівця в сфері сурдопедагогічного супроводу дитини з кохлеарним імплантом вкрай важлива і необхідна в наш час. Роль сурдопедагога є критично важливою в процесах впровадження новітніх технологій та адаптації навчальних матеріалів для дітей з особливими потребами.

Ключові слова: сурдопедагог, кохлеарні імпланти, ЗВО, технології навчання, педагогічна компетентність, супровід, соціальна підтримка, корекційно-розвиткова робота.

Постановка проблеми. Педагогічна компетентність сурдопедагога є важливою складовою у його практичній діяльності. Вона включає знання про особливості розвитку дітей з порушеннями слуху, уміння ефективно організовувати навчальний процес, а також розвивати комунікативні навички. Основні складові цієї компетентності: знання методів навчання, вміння працювати із сім'єю дитини та відповідна емоційна реакція на потреби дітей. Діти з кохлеарними імплантами можуть відчувати психологічні труднощі, пов'язані з адаптацією до нових умов. Індивідуальний підхід у навчанні, що враховує особливості розвитку кожної дитини, є ключовим у цьому процесі.

Сучасні технології, такі як кохлеарні імплантати, вимагають від сурдопедагога знання специфіки їх використання. Важливими є мультисенсорні підходи до навчання, які включають розвиток слухового сприймання, читання з губ та невербальної комунікації, а також інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у навчальний процес. Розвиток слухового сприймання та мовлення у дітей з кохлеарними імплантатами можливий за допомогою різноманітних методів, таких як артикуляційні вправи, слухові ігри та інтерактивні заняття. Важливо також залучати сім'ю до навчального процесу, що дозволяє створити підтримуюче середовище для дитини.

Аналіз досліджень і публікацій. В Україні системі допомоги дітям з глибокими порушеннями

слуху від раннього виявлення до комплексного супроводу присвячені дослідження Л. Борщевської, С. Глазунової, В. Жук, О. Круглик С. Кульбіди, С. Литовченко, К. Луцько, Б. Мороза, В. Овсяника, В. Шевченка та ін.

Мета статті полягає в тому, щоб розкрити та визначити важливі аспекти формування педагогічної компетентності сурдопедагога в роботі з дітьми з кохлеарними імплантатами.

Виклад матеріалу дослідження. Сьогодні багато дітей з кохлеарними імплантами добре розмовляють і навчаються в загальноосвітніх школах. Це стало можливим завдяки ранній діагностиці та слухопротезуванню дитини, ранньому початку корекційно-розвиткової роботи, використанню сімейно-орієнтованого підходу, що забезпечує активне залучення батьків до процесу розвитку мови та інших навичок у дитини в щоденних ситуаціях, під час ігор і цілеспрямованих занять. Це свідчить, що від професійних знань і дій сурдопедагога та підтримки батьків багато в чому залежить доля дитини [2, с. 20].

Основні компоненти професійної компетентності в цій сфері включають: знання анатомії та фізіології слуху, основи слухової системи та механізмів кохлеарної імплантації, розуміння різних типів втрати слуху і їх впливу на розвиток дитини. Важливими є знання з кохлеарних технологій, а саме: здатність працювати з сучасними кохлеарними імплантами, їх налаштуванням і обслуговуванням, володіти знаннями про прогресивні технології і вдосконалення в області слухових пристроїв, навичками діагностики та оцінювання, проведення аудіологічних тестів для оцінки слухових здібностей дитини [8, с. 151].

Фахівець має володіти компетентностями створення індивідуальних планів навчання та використання ефективних стратегій комунікації. Важливим є сформовані соціально-комунікаційні навички, а саме: здатність налагоджувати зв'язок з дітьми та їх батьками, створюючи довірливу атмосферу; залучення батьків до процесу реабілітації, підтримка їх у розвитку дитячих навичок спілкування. Фахівець має підтримувати взаємодію з мульти-дисциплінарними командами, зокрема, має відбуватися співпраця з лікарями, логопедами, психологами та іншими фахівцями для забезпечення цілісного підходу до лікування і реабілітації. Також важливий постійний професійний розвиток сурдопедагогів: участь у курсах, семінарах і конференціях, що стосуються нових технологій, методів та досліджень у сфері слуху і кохлеарної імплантації [8, с. 160].

Варто зазначити, що кохлеарна імплантація має багато переваг для дитини і її подальшого життя, найважливішими з яких є:

- Повернення слуху. Діти з кохлеарними імплантами мають можливість чути звуки, розуміти мову та спілкуватися з оточенням.
- Розвиток мовлення – своєчасна імплантація та реабілітація сприяють нормальному розвитку мовлення і комунікативних навичок.
- Соціалізація. Включення дитини в слухове середовище полегшує соціалізацію та інтеграцію у дитячі колективи [3, с. 7].

Успіх імплантації залежить від низки факторів, включаючи своєчасність втручання, якість реабілітаційної програми та підтримку зі сторони родини та фахівців. Ефективна робота з дітьми, які мають кохлеарні імпланти, вимагає індивідуалізованого підходу, спеціалізованих знань і тісної співпраці між фахівцями, родинами та освітніми установами для забезпечення успішної реабілітації, розвитку мовлення, соціалізації та повноцінної інтеграції дитини в суспільство [9, с. 316].

Ключовими аспектами у даній взаємодії мають бути:

1. Індивідуалізація навчання. Важливо адаптувати навчальні методики та матеріали відповідно до специфічних потреб кожної дитини, що має кохлеарний імплант.
2. Рання реабілітація. Раннє виявлення слухових порушень і своєчасна імплантація є критичними для розвитку мовлення та комунікативних навичок, що підкреслює важливість раннього втручання.
3. Співпраця з родинами. Активна участь батьків у процесі навчання і реабілітації дитини сприяє кращим результатам, оскільки вони є основними опікунами та найкращими стимуляторами для розвитку.

4. Професійна підготовка фахівців. Сурдопедагоги і логопеди повинні мати спеціалізовані знання про кохлеарні технології та методики роботи з дітьми, що дозволяє їм надавати якісну підтримку та навчання.

5. Соціалізація та інтеграція. Створення інклюзивного середовища в навчальних закладах та позашкільних активностях допомагає дітям з кохлеарними імплантами взаємодіяти з однолітками, що є важливим аспектом їхнього емоційного та соціального розвитку [10, с. 360].

Кохлеарний імплант може значно покращити слухове сприймання, але його ефективність залежить від багатьох факторів, включаючи вік, у якому дитина отримала імплант, і активність під час навчання. Важливо почати навчання якнайшвидше після активації мовного процесора. Актуальними є заняття з сурдопедагогами, які мають знання та відповідну підготовку. Розвивати дітям мовлення та слухове сприймання допомагає використання зорової підтримки, ігор, а також інтерактивних занять [6, с. 72].

Соціалізація є ще однією важливою складовою розвитку дитини з кохлеарним імплантом. Діти можуть відчувати труднощі у спілкуванні з однолітками через бар'єри у сприйманні мовлення. Подолати ці труднощі можуть допомогти тренування у спілкуванні, активні ігри та заняття в групах. Сімейна підтримка і позитивний колектив, у який входять друзі та однокласники також є надзвичайно важливими для соціального розвитку дитини. Ключовим для успішного розвитку дитини з кохлеарним імплантом є постійне перебування в мовному середовищі [4, с. 113].

Покращення слуху та можливість спілкування можуть позитивно вплинути на психоемоційний стан дитини. Вони відчувають себе більш впевненими і менш ізольованими, що знижує ризик розвитку депресії та тривожності [5, с. 54].

Підготовка сурдопедагога до роботи з дитиною з кохлеарним імплантом є важливим етапом у забезпеченні ефективної реабілітації та навчання. Сурдопедагог повинен бути обізнаний про те, як працює кохлеарний імплант, його основні складові та принципи роботи; фахівцю важливо знати про різні типи кохлеарних імплантів, їх переваги та недоліки; мати знання про різні степені і типи порушень слуху та їх вплив на розвиток дитини; володіти знаннями про емоційний і соціальний розвиток дітей з кохлеарними імплантами.

Навчання майбутніх сурдопедагогів для роботи з дітьми з порушенням слуху, зокрема з кохлеарними імплантами, вимагає системного та комплексного підходу. Нами були визначені основні ключові компоненти, які варто врахувати в навчальному процесі:

1. Теоретичне навчання. Студенти повинні отримати базові знання про звук, слух і функціонування людського вуха, а також причини і види порушень слуху; про кохлеарні імпланти, їх типи, функціонування, переваги і недоліки з акцентом на питання налаштування та обслуговування [7, с. 36].

2. Практичні навички. Проведення тренінгів з аудіальної терапії, включаючи роботу з різними слуховими апаратами та кохлеарними імплантами, а також навчання мовленнєвим навичкам. Тренінги про методи роботи над розвитком мовлення, включаючи артикуляцію, фонетику та розвиток словникового запасу.

3. Методики викладання. Активне навчання створює реалістичні умови роботи з дітьми, а інтерактивні підходи залучають студентів до проектів, які передбачають співпрацю з родинами дітей з кохлеарними імплантами, для розуміння їх потреб.

4. Психологічні аспекти. Важливими є заняття на теми емоційного та соціального розвитку дітей з порушенням слуху, важливість підтримки їхнього психоемоційного здоров'я, а також розвиток навичок міжособистісної комунікації, творчого підходу до вирішення проблем, які можуть виникати під час роботи з дітьми та їхніми родинами.

5. Співпраця з родинами. Важливими є навчання комунікації з батьками, зокрема методи вмілого спілкування з батьками дітей з кохлеарними імплантами, розуміння їхніх переживань і потреб, а також підтримка родин, зокрема включення в навчальну програму тем, пов'язаних з підтримкою родин у процесі адаптації дитини до кохлеарного імпланту [1, с. 41].

6. Регулярна практика. Важливою є обов'язкова практика в закладах, де навчаються або проходять реабілітацію діти з кохлеарними імплантами, щоб студенти могли на практиці застосовувати набуті знання, а також можливість спостерігати за досвідченими сурдопедагогами під

час їх роботи.

7. Професійний розвиток. Створення умов для постійного навчання та участі в конференціях та семінарах, щоб студенти могли бути в курсі нових досліджень та практик у напрямку навчання, розвитку та реабілітації дітей з кохлеарними імплантами.

Формування педагогічної компетентності сурдопедагога є критично важливим для успішного навчання дітей з кохлеарними імплантатами. Професійна компетентність у роботі з дітьми з кохлеарними імплантами має багатогранний характер і вимагає поєднання знань, навичок та міжособистісних умінь. Наявність сучасних знань, умінь та інноваційних підходів допомагає створити ефективне навчальне середовище, що сприяє розвитку особистості дитини. Забезпечення якісної підтримки цим дітям залежить від підготовленості фахівців, їх здатності адаптуватися до індивідуальних потреб і активно співпрацювати з родинами та іншими фахівцями.

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що розвиток дитини з кохлеарним імплантом є комплексним процесом, який вимагає уваги до багатьох аспектів, включаючи адаптацію, розвиток мовлення, соціалізацію та інклюзію. Важливо, щоб батьки, педагоги та фахівці працювали разом для забезпечення максимально ефективного розвитку дитини в усіх сферах її життя.

Підготовка сурдопедагога до роботи з дитиною з кохлеарним імплантом передбачає багатосторонній підхід, включаючи знання про технології, особливості розвитку, психологічну підтримку та методи навчання. Така комплексна підготовка забезпечує успішну адаптацію та навчання дитини, що, у свою чергу, сприяє покращенню її якості життя. Навчання майбутніх сурдопедагогів має базуватися на комплексному підході, який об'єднує теорію, практику, психологічні аспекти та співпрацю з родинами. Це дозволить підготувати кваліфікованих фахівців, готових до ефективної роботи з дітьми з кохлеарними імплантами та їхніми сім'ями в умовах сучасного освітнього середовища.

Важливо продовжувати наукові пошуки в даному напрямі, зокрема, щодо поглиблення практичної складової у процесі підготовки сурдопедагогів.

Список використаних джерел:

1. **Глазунова С. С.** (2013). Кохлеарна імплантація − новий метод реабілітації глухих дітей. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19, Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Київ. С. 41. **2. Глазунова С. С.** (2014). Особливості психолого-педагогічного супроводу дітей дошкільного віку з кохлеарними імплантами: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.03. Київ. С. 20. **3. Жук В**. (2021). Особливості слухомовленневого розвитку дітей з кохлеарними імплантами. Особлива дитина: навчання і виховання. Київ. № 3(103). С. 7. **4. Заїка С. К**. (2010). Рекомендації батькам з формування мовлення у дітей з порушеннями слуху у ранньому віці. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. Київ. Вип. 1. С. 113. **5. Круглик О. П.** (2019). Інноваційні технології формування міжособистісних стосунків у дітей з кохлеарними імплантами. Анімалотерапія в контексті розвитку сучасних методів комплексної реабілітації: зб. матеріалів доп. учасн. І Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: Альтант. С. 54. **6. Круглик О. П.** (2019). Теоретичні підходи до формування міжособистісних стосунків у дітей з кохлеарними імплантами. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Київ: Вид-но НПУ імені М. П. Драгоманова. Київ. Випуск 37. С. 72**. 7.Луцько К.В.** (2002). Мовленнєвий розвиток дитини та деякі умови його забезпечення у ранньому віці. Сучасні технічні засоби реабілітації й навчання дітей з вадами слуху та мовлення. Наук.-метод. зб.: Вип. 3. К.: А&Р. С. 36. **8. Шевченко В.** (2015). Використання кохлеарної імплантації в реабілітації осіб з глибокими порушеннями слуху. European humanities studies: state and society. Slupsk. С. 151, 160. **9.Шевченко В. М.** (2012). Кохлеарна імплантація як метод реабілітації дітей з тяжкими порушеннями слуху. Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова, Серія 19 Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Київ. Вип. 21. С. 316. **10. Шевченко В.М.** (2015). Система допомоги дітям з глибокими порушеннями слуху: від раннього виявлення до комплексного супроводу. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. 5. (Т.2). 360.

References:

1. **Hlazunova S. S.** (2013). Kokhlearna implantatsiia − novyi metod reabilitatsii hlukhykh ditei. Naukovyi chasopys NPU im. M. P. Drahomanova. Seriia 19, Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia. Kyiv. S. 23, 38−41. **2. Hlazunova S. S.** (2014). Osoblyvosti psykholoho-pedahohichnoho suprovodu ditei doshkilnoho viku z kokhlearnymy implantamy: avtoref. dys. kand. ped. nauk: 13.00.03. Kyiv. 20 s. **3. Zhuk V.** (2021). Osoblyvosti

slukhomovlennevoho rozvytku ditei z kokhlearnymy implantamy. Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia. Kyiv. № 3(103). S. 7-16. **4. Zaika S. K.** (2010). Rekomendatsii batkam z formuvannia movlennia u ditei z porushenniamy slukhu u rannomu vitsi. Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy. Kyiv. Vyp. 1. S. 113-124. **5. Kruhlyk O. P.** (2019). Innovatsiini tekhnolohii formuvannia mizhosobystisnykh stosunkiv u ditei z kokhlearnymy implantamy. Animaloterapiia v konteksti rozvytku suchasnykh metodiv kompleksnoi reabilitatsii: zb. materialiv dop. uchasn. I Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Kyiv: Altant. 54 s. **6. Kruhlyk O. P.** (2019). Teoretychni pidkhody do formuvannia mizhosobystisnykh stosunkiv u ditei z kokhlearnymy implantamy. Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriia 19. Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia. Kyiv: Vyd-no NPU imeni M. P. Drahomanova. Kyiv. Vypusk 37. S. 72-77. **7. Lutsko K.V**. (2002). Movlennievyi rozvytok dytyny ta deiaki umovy yoho zabezpechennia u rannomu vitsi. Suchasni tekhnichni zasoby reabilitatsii y navchannia ditei z vadamy slukhu ta movlennia. Nauk.-metod. zb.: Vyp. Z. K.: A&R. S. 35-67. **8. Shevchenko V.** (2015). Vykorystannia kokhlearnoi implantatsii v reabilitatsii osib z hlybokymy porushenniamy slukhu. European humanities studies: state and society. Slupsk. S. 151-160. **9. Shevchenko V. M.** (2012). Kokhlearna implantatsiia yak metod reabilitatsii ditei z tiazhkymy porushenniamy slukhu. Naukovyi chasopys NPU im. M.P. Drahomanova, Seriia 19 Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia. Kyiv. Vyp. 21. S. 316-320. **10. Shevchenko V.M.** (2015). Systema dopomohy ditiam z hlybokymy porushenniamy slukhu: vid rannoho vyiavlennia do kompleksnoho suprovodu. Aktualni pytannia korektsiinoi osvity (pedahohichni nauky). Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiienka. 5. (T.2). 360-368.

Shevchenko V. Mostovy L. Formation of pedagogical competence of a teacher of the deep in working with children with cochlear implants

The article deals with the relevance of forming the pedagogical competence of a sign language teacher, which is due to the growing number of children who receive such hearing aids as cochlear implants. This technology provides an opportunity for the development of auditory perception and speech, which requires new approaches to their training and education. The authors reveal the importance of modern trends in the rehabilitation, education and development of children with cochlear implants and the use of cochlear implantation systems.

The article states that cochlear implantation is a highly effective method of rehabilitation of deaf people and people with significant hearing loss. The effectiveness of cochlear implantation depends on the organization of postoperative hearing and speech rehabilitation. The professional competence of specialists working with children who are hearing-impaired with cochlear implants is critical to ensure quality rehabilitation, speech development and socialization. Cochlear implants are an important tool for children with hearing impairments, allowing them to access the world of sounds. The main work falls on the shoulders of specialists at the child's place of residence, who continue rehabilitation in accordance with the recommendations of the implantation and rehabilitation center. The article emphasizes that children with cochlear implants may face some difficulties in adaptation after their installation. It is important that the child's environment, including family, caregivers, and friends, support them during this period. Children may experience stress due to new sounds they have not heard before. It is important to seek professional help to cope with emotional difficulties.

The authors note that the most important role in the successful rehabilitation of children with cochlear implants is played by their parents and relatives. Their work on the development of children's hearing and speech, psychological and social support is one of the essential components of successful postoperative rehabilitation. That is why the training of a professional specialist in the field of sign language support for a child with a cochlear implant is extremely important and necessary nowadays. The role of a sign language teacher is critical in the process of introducing the latest technologies and adapting educational materials for children with special needs.

Keywords: pedagogue of the deaf, cochlear implants, universities, learning technologies, pedagogical competence, support, social support, corrective and developmental work.